

CORAK DAN PENENTU UMUR KAHWIN PERTAMA WANITA DI SEMENANJUNG MALAYSIA*

Tiun Ling Ta

Pusat Pengajian Sains Kemasyarakatan
Universiti Sains Malaysia.

Age at first marriage of women has become the focus of attention of scholars and policy makers because early marriage is believed to contribute to high fertility. However in most developing countries, especially in Asia there has been a transition from traditional to moden patterns of marriage, which are more toward late marriages and higher rates of celibacy.

This paper aims to identify and analyse the effect of socio-economic development on age at first marriage in Peninsular Malaysia. Age at first marriage is the main component of intermediate variables that determine fertility. This paper reveals that several factors related to socio-economic development and demography play an important role in determining age at first marriage in Peninsular Malaysia. However there is no direct correlation between socio-economic or demographic factors to age at first marriage. The influence of socio-economic development on age at first marriage has to be seen in conjunction with several other variables such as ethnicity, age, educational status, residential background, working status and status of women.

Umur kahwin pertama wanita telah menjadi fokus dan perhatian para cerdikiawan dan pembuat dasar kerana dipercayai bahawa perkahwinan awal merupakan penyumbang kepada peningkatan kesuburan. Bagaimana pun di kebanyakan negara sedang membangun, terutamanya di rantau Asia telah memperlihatkan satu perubahan dalam corak perkahwinan iaitu dari ciri perkahwinan tradisi kepada ciri perkahwinan yang lebih moden. Ciri perkahwinan wanita pada hari ini lebih mejerumus ke arah umur kahwin pertama yang lewat atau pun terus hidup membujang.

Matlamat utama rencana ini adalah untuk mengenal pasti dan menanalisa kesan pembangunan sosio-ekonomi ke atas umur kahwin pertama di Semenanjung Malaysia. Hal ini kerana umur kahwin pertama merupakan komponen penting dalam pembolehkan perantaraan yang akan menentukan kesuburan seseorang wanita. Hasil kajian ini telah membuktikan bahawa terdapat beberapa factor berkaitan pembangunan sosio-ekonomi dan

* Saya terhutang budi kepada 'referee' yang tidak dikenali atas cadangan beliau yang membina.

demografi yang dapat mempengaruhi umur kahwin pertama di Semenanjung Malaysia. Bagaimana pun kajian menunjukkan tidak wujud hubungan secara langsung antara factor sosio-ekonomi atau pun factor demografi terhadap umur kahwin pertama. Keupayaan pembangunan sosio-ekonomi mempengaruhi umur kahwin pertama hanya dapat dilihat dengan jelas sekiranya ia gabungan dengan factor lain seperti factor etnik, umur semasa wanita, status pendidikan, latarbelakang tempat tinggal, status pekerjaan dan juga status wanita itu sendiri.

PENGENALAN

Kajian tentang perkahwinan dan ciri kependudukan telah lama menjadi sebahagian daripada analisis demografi. Kebanyakan kajian memberi perhatian kepada pembentukan kesatuan perkahwinan terutamanya umur kahwin pertama. Hal ini berlaku kerana perkahwinan awal dipercayai akan menyumbangkan kepada kadar kesuburan tinggi berdasarkan jangka waktu seseorang wanita berada dalam kesatuan perkahwinan.

Umur kahwin pertama¹ merupakan unsur penting yang mencorakkan perlakuan kesuburan dan juga penentu pendedahan kepada persetubuhan yang seterusnya menentukan perlakuan kesuburan. Di negara ini pendedahan kepada persetubuhan yang dianggap sah adalah persetubuhan yang berlaku dalam kesatuan perkahwinan sahaja. Mengikut Leete dan Tan (1993:133) transisi kesuburan moden di negara-negara sedang membangun dikira dari anak pertama yang dilahirkan selepas berkahwin dan bukannya anak yang dilahirkan sebelum berkahwin. Leete dan Tan mengakui bahawa pertambahan nisbah wanita yang menanggukkan perkahwinan adalah hasil daripada kemajuan dalam pendidikan yang diikuti dengan pertambahan peluang pekerjaan kaum wanita selepas bersekolah. Wanita yang berkahwin ketika usia muda (kurang daripada 21 tahun) secara umum mempunyai kadar kesuburan lebih tinggi berbanding mereka yang kahwin lewat sekiranya tiada apa-apa cara kawalan kesuburan diamalkan. Ini disebabkan umur kahwin pertama akan menentukan jangka masa seseorang wanita terdedah kepada kesuburan yang dianggap sah di negara ini. Sekiranya seseorang wanita itu berkahwin ketika usia muda, maka jangka masa pendedaannya adalah lebih panjang dan dia berkemungkinan mempunyai kadar kesuburan yang tinggi. Walau bagaimanapun kesuburan tidak hanya bergantung kepada umur kahwin pertama sahaja, ia juga melibatkan pelbagai pembolehubah lain. McDonald (1993:7), menyatakan bahawa jumlah anak yang dilahirkan oleh seseorang wanita dalam jangka masa hidup ditentukan oleh tiga

¹ Asal daripada istilah Age at First marriage, diterjemahkan oleh Dewan Bahasa dan Pustaka dalam Istilah Kependudukan, 1991.

keadaan iaitu umur wanita ketika mula mendapat anak, jarak antara kelahiran dan juga usia ketika seseorang wanita menamatkan keupayaan mengandungnya.

Umur pertama kahwin juga merupakan bahagian penting dalam kajian demografi kerana kadar kesuburan ditentukan oleh pembentukan dan pembubaran sesuatu perkahwinan. Perkahwinan merupakan titik permulaan kepada kesuburan dan pembentukan keluarga memandangkan sekedudukan muafakat masih lagi dianggap bertentangan dengan norma masyarakat negara ini. Pembubaran perkahwinan ataupun perceraian pula merupakan titik berakhirnya potensi seseorang wanita untuk melahirkan anak secara sah. Persetubuhan di luar perkahwinan merupakan sesuatu yang bertentangan dengan budaya dan kepercayaan agama negara. Ini adalah benar bagi Semenanjung Malaysia yang Islam merupakan agama rasmi dan penduduknya masih memegang kuat kepada budaya yang tidak mengiktiraf kelahiran luar nikah. Situasi yang sama juga didapati di kebanyakan negara Asia yang masih menekankan aspek perayaan atau melalui upacara tertentu (sivil atau upacara keagamaan), yang diiktiraf oleh undang-undang bagi mengesahkan perkahwinan.²

Terdapat beberapa faktor yang menyumbangkan kepada peningkatan umur kahwin pertama wanita di negara ini. Antaranya termasuklah ketidakseimbangan nisbah antara lelaki dan perempuan terutama pada tahun-tahun 1970an. Caldwell (1963) pernah menekankan kesukaran bagi wanita mendapatkan pasangan disebabkan kekurangan kaum lelaki. Kemajuan sistem pendidikan negara yang telah membuka peluang pendidikan kepada semua kaum dan jantina, juga menyumbangkan kepada peningkatan umur kahwin pertama. Sebagai contoh, pada tahun 1970 hampir 93.5 % daripada penduduk dalam kumpulan umur 10-14 tahun di negara ini masih lagi bersekolah (Chander, 1975). Nisbah penduduk yang masih bersekolah telah meningkat kepada 97.1 % menjelang tahun 1980 (Khoo, 1983). Peningkatan ini membawa implikasi bahawa perkahwinan di bawah umur 15 tahun sudah jarang berlaku.

Kajian Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu mendapati Min Umur Kahwin Mengikut Bujang (SMAM)³ wanita yang tidak berpendidikan di negara ini

² Perkahwinan dalam konteks perbincangan ini ditakrifkan sebagai perkahwinan yang disahkan menurut keperluan undang-undang seperti melalui pendaftaran ataupun perkahwinan sivil melalui upacara keagamaan. Ini termasuk perkahwinan yang tidak disahkan, hanya melalui persetujuan antara lelaki dan perempuan untuk hidup sebagai suami isteri.

³ SMAM berasal daripada perkataan *Singulate Mean Age at Marriage* yang merujuk kepada purata jumlah tahun hidup dalam keadaan bujang oleh

pada tahun 1974 adalah 21.9 tahun berbanding 25.5 tahun bagi wanita yang berpendidikan tujuh tahun dan lebih (United Nations, 1990). Hubungan positif antara umur kahwin pertama dengan taraf pencapaian pendidikan ini didapati di kebanyakan negara membangun dan yang sedang membangun seperti Bangladesh, Indonesia, Japan, Pakistan, Filipina, Korea dan juga Thailand (Smith, 1980 ; Cheung et al., 1985). Selain taraf pencapaian pendidikan, umur kahwin pertama juga dipengaruhi oleh faktor seperti taraf pekerjaan yang diceburi, kawasan petempatan, kepercayaan agama dan juga kumpulan etnik.

Selain faktor sosioekonomi, sistem perundangan juga berupaya mempengaruhi umur kahwin pertama. Sebagai contoh, di Malaysia Akta Perkahwinan dan Perceraian 1976 telah menetapkan 21 tahun sebagai umur perkahwinan minima tanpa persetujuan daripada penjaga bagi wanita. Wanita yang berumur 18 - 20 tahun walaupun dibenarkan berkahwin tetapi harus mendapat persetujuan daripada penjaga masing-masing. Walaupun akta ini tidak meliputi penduduk beragama Islam, ia dijangka sedikit sebanyak dapat mempengaruhi umur kahwin pertama di negara ini.

Perubahan tren umur kahwin pertama wanita di negara ini juga dipercayai mempunyai hubungan dengan Dasar Ekonomi Baru (DEB). Dasar ini secara umum berjaya memperbaiki taraf hidup penduduk, terutamanya penduduk Bumiputera/Melayu yang majoritinya mendiami kawasan luar bandar. Kemajuan dalam bidang pendidikan dan kesihatan yang dinikmati oleh penduduk Melayu di luar bandar telah berjaya mengubah tanggapan mereka terhadap peranan wanita. Kesedaran terhadap kepentingan pendidikan wanita semakin meningkat dan majoriti daripada penduduk luar bandar sekarang telah menikmati kemudahan persekolahan. Keadaan ini diperkuatkan lagi dengan kemudahan skim pinjaman buku teks dan pelbagai kemudahan lain yang disediakan bagi membolehkan golongan berpendapatan rendah mendapat pendidikan yang sempurna. Kemajuan pendidikan yang disertai dengan peluang pekerjaan ekoran daripada perkembangan sektor perindustrian dan pembuatan merupakan antara faktor yang menolak naik umur kahwin pertama wanita Melayu di negara ini. Keadaan ini adalah jelas berdasarkan perubahan Min

mereka dalam kohort tertentu yang pernah berkahwin menjelang umur 50 tahun. SMAM menggunakan peratusan bujang daripada satu laporan banci ataupun tinjauan. Dengan menggunakan prosedur pengurangan, purata jumlah tahun hidup dalam keadaan bujang satu kohort andaian tertentu diperolehi. Ia menghasilkan purata tahun secara umum berbeza daripada purata tahun yang diperolehi daripada perangkaan penting ataupun purata yang diperolehi melalui prosedur tinjauan. SMAM ini hanya merujukkan sebahagian jangka masa bujang sebelum tinjauan diadakan (United Nations Population Fund, 1993)

Umur Kahwin Mengikut Bujang (SMAM) wanita Semenanjung Malaysia yang meningkat daripada 22.1 tahun pada 1970 kepada 23.9 tahun pada 1980 dan seterusnya kepada 24.6 tahun menjelang 1990.

Sebagai sebuah negara berbilang kaum adat dan kepercayaan yang diamalkan oleh setiap kaum juga berupaya menentukan umur kahwin pertama di negara berbilang kaum seperti Semenanjung Malaysia. Penduduk Cina mempercayai bahawa sesuatu pasangan tidak boleh berkahwin sekiranya mempunyai nama keluarga yang sama *ataupun* terdapat perbezaan umur antara pasangan lelaki dan wanita dalam lingkungan enam atau tujuh tahun. Mereka mempercayai sekiranya perkahwinan diteruskan juga, ia tidak akan membawa kebahagiaan. Manakala pantang larang yang diamalkan oleh penduduk Melayu tidak begitu ketara kecuali larangan berkahwin dengan pasangan yang mempunyai pertalian darah/keluarga.

Kos dan faedah sering juga menjadi pertimbangan penting bagi menentukan umur kahwin pertama dan kesuburan. Hal ini berlaku kerana perkahwinan itu sendiri melibatkan kos dan faedah tertentu terutama yang berkaitan dengan kerjaya dan kedudukan wanita selepas berkahwin. Sekiranya faedah yang dinikmati hasil daripada perkahwinan tersebut adalah melebihi kos yang bakal dihadapi jika tidak berkahwin, maka kemungkinan besar wanita akan berkahwin awal dan sebaliknya (Bauer, 1984). Norma dan tanggapan sesuatu masyarakat terhadap wanita juga merupakan faktor penting bagi menentukan umur kahwin pertama. Kedudukan dan peranan wanita sering digunakan sebagai penentu kepada umur kahwin pertama seperti di Bangladesh, Nepal, dan beberapa negara di Timur Tengah yang masih lagi menganggap wanita mempunyai kedudukan yang lebih rendah berbanding kaum lelaki. Tanggapan masyarakat terhadap institusi perkahwinan juga merupakan faktor penentu kepada umur kahwin pertama dan kesuburan. Penduduk luar bandar yang masih mengamalkan institusi keluarga bergabung, lebih memberi keutamaan kepada institusi perkahwinan berbanding penduduk bandar. Oleh itu adalah tidak keterlaluan jika dikatakan lantaran daripada tanggapan ini wanita luar bandar mempunyai umur kahwin pertama yang lebih awal berbanding mereka yang menetap di bandar. Bagaimanapun tidak dinafikan bahawa faktor tanggapan bukanlah merupakan faktor utama yang menentukan umur kahwin pertama.

DATA DAN METHODOLOGI

Data utama kajian ini diperolehi dari MFLS-II (*The Second Malaysia Family Life Survey 1988*) dan Laporan Banci Penduduk 1991 di samping data lain seperti Laporan-laporan resmi Kerajaan, Laporan Perangkaan Penting, Laporan Penyiasatan Keluarga dan sumber lain yang berkenaan. MFLS-II atau Tinjauan

Kehidupan Keluarga Malaysia Kedua telah dilancarkan pada lewat 1988 dan awal 1989, melalui kerjasama antara Lembaga Penduduk dan Pembangunan Keluarga (LPKN) dan RAND dari Amerika Syarikat. Tinjauan ini diadakan sebagai urutan kepada Tinjauan Kehidupan Keluarga Pertama yang diadakan pada 1976-1977, mendapat sokongan daripada *United States National Institute of Child Health and Human Development and the National Institute on Aging*. Tinjauan ini dirancang bagi membekalkan data bagi kajian perlakuan rumah tangga dalam jangka masa tertentu dan juga perubahan demografi dan sosioekonomi di Semenanjung Malaysia. MFLS-II meliputi empat jenis sampel seperti berikut;

- a. Sampel baru (*New Sample*) yang meliputi wanita berumur 18-49 tahun, tanpa mengira status perkahwinan dan juga wanita yang pernah berkahwin berumur 15-17 tahun. Sampel baru ini berjumlah 2,184 responden dan digunakan sebagai data utama dalam penyelidikan ini,
- b. Sampel senior (*Senior Sample*) yang meliputi responden lelaki dan wanita yang berumur 50 tahun dan lebih. Sampel ini dimasukkan bagi membolehkan kajian terhadap warga tua dilakukan,
- c. Sampel panel (*Panel Sample*) meliputi 889 wanita yang pada asasnya merupakan responden dalam kajian MFLS-I dahulu yang masih hidup semasa tinjauan MFLS-II dijalankan.
- d. Sampel Kanak-kanak (*Children Sample*) yang memberi tumpuan kepada kanak-kanak yang masih lagi tinggal dengan ahli keluarga. Sampel ini dimasukkan bagi membolehkan kajian terhadap struktur rumahtangga (Sine and Peterson, 1993).

Bagi tujuan kajian umur kahwin pertama, sampel baru (*New Sample*) terdiri daripada 2,184 responden wanita telah digunakan. Data yang dikutip dalam tinjauan ini merangkumi data retrospektif dan semasa yang berkaitan isu-isu demografi serta data sosioekonomi yang dapat mempengaruhi keputusan yang dibuat oleh isi rumah. Sebahagian daripada data ini sesuai digunakan sebagai bahan kajian berdasarkan keperincian maklumat yang terdapat dalam tinjauan tersebut. Data dari "New Sample" sahaja digunakan dalam kajian ini kerana sampel dari tiga bahagian lain tidak begitu sesuai bagi kajian umur kahwin pertama dan kesuburan. Responden yang dipilih daripada "New Sample" meliputi 1,128 (52%) wanita Melayu, 569 (26%) wanita Cina dan 487 (22%) wanita India dan lain-lain yang berumur dalam lingkungan 18 - 49 tahun termasuk 6 responden berumur di bawah 18 tahun tetapi sudah berkahwin.

Data ini dipilih kerana ia merupakan satu banci yang komprehensif dan terperinci. Data ini telah diuji oleh Lembaga Kependudukan dan Pembangunan Keluarga dan RAND dari segi konsistensi dan didapati darjah konsistennya adalah tinggi, dan secara umum representatif bagi menerangkan penduduk Semenanjung Malaysia. Ia juga mengandungi maklumat pembolehubah demografi yang lengkap bagi kegunaan kajian ini. Berdasarkan darjah konsistennya, maka data ini telah dipilih sebagai data utama dalam penyelidikan. Data ini juga dipilih berdasarkan keupayaannya menerangkan dengan terperinci perlakuan kesuburan dan umur kahwin pertama pada tahun 1988 dan juga tahun-tahun sebelumnya. Oleh itu data ini dijangka dapat memberi gambaran menyeluruh tentang umur kahwin pertama dan kesuburan di Semenanjung Malaysia. Walaupun pengumpulan data MFLS- II ini dijalankan pada tahun 1988, ia masih lagi dapat digunakan terutama bagi menerangkan tren perlakuan demografi negara ini berdasarkan tren demografi yang lepas. Data daripada Laporan Banci Penduduk 1991 juga akan digunakan sebagai perbandingan dengan data MFLS-II.

Pemilihan data MFLS-II sebagai data utama kajian ini juga adalah berdasarkan ketetapan dan kebolehpercayaan data tersebut seperti yang dikatakan oleh Sine dan Peterson (1993) sebagai;

“ Birth date reporting for birth to MFLS-II women was good and no evidence of major underreporting or overreporting of livebirths was found; thus we were able to calculate fertility rate from the data with high degree of confidence... In general the quality of MFLS-II data were found to be high; that is, the data are generally representative of the Peninsular Population.”

Tambahan pula data ini telah diuji berdasarkan dua kriteria; pertama, keseragaman dibandingkan dengan tren demografi yang diketahui, dan darjah keseragaman berdasarkan maklumat terhadap tren dan corak demografi yang diperolehi daripada sumber lain. Sumber daripada data banci penduduk 1990, Perangkaan Penting, Laporan Ekonomi Negara akan digunakan sebagai perbandingan bagi melihat perubahan dalam perlakuan demografi semasa dan juga yang lepas.

Pemfokusan kajian ini diberikan kepada wanita dalam lingkungan 18 - 49 tahun (tanpa mengira status perkahwinan) dan juga wanita yang berumur di bawah 18 tahun tetapi pernah berkahwin. Kajian ini hanya memberi penekanan kepada wanita sahaja kerana jangka masa kesuburan wanita adalah lebih tetap berbanding lelaki. Wanita juga yang melahirkan anak dan menentukan pelakuan kesuburan tanpa menafikan peranan yang dimainkan oleh kaum lelaki. Dalam kajian ini tumpuan diberikan kepada umur kahwin pertama wanita di

Semenanjung Malaysia. Kajian ini akan menghubungkan pembolehubah umur kahwin pertama dengan pembolehubah sosioekonomi tertentu seperti taraf pendidikan, status pekerjaan, jenis pekerjaan yang diceburi, pendapatan bulanan dan pembolehubah-pembolehubah sosioekonomi lain yang dirasakan sesuai.

CIRI DAN TREN NUPTIALITI DI SEMENANJUNG MALAYSIA

Tren perkahwinan di negara ini menunjukkan terdapat perubahan yang ketara dari segi peratusan wanita berumur 15 hingga 19 tahun yang pernah berkahwin antara tahun 1957 dan 1980. Jika pada tahun 1957 tren perkahwinan awal merupakan satu fenomena biasa dengan 37.0% daripada wanita berumur 15 - 19 tahun sudahpun berkahwin tetapi peratusan ini telah menurun kepada hanya 10.3% sahaja menjelang tahun 1980 dan 7.6% pada tahun 1991. Manakala dalam kumpulan umur 25 - 29 tahun pula sejumlah 20.8% wanita masih lagi bujang pada tahun 1980 dan peratusan ini telah meningkat kepada 25.9% menjelang tahun 1991 (Jabatan Perangkaan, 1995:68). Tren ini adalah selaras dengan perkembangan pendidikan negara yang memberi peluang kepada kanak-kanak berumur 7 tahun ke atas mendapatkan pendidikan secara percuma. Manakala peratusan wanita berumur 15 - 65 tahun yang masih bujang pula telah meningkat secara mendadak daripada 13.1% pada tahun 1947 kepada 30.5% pada tahun 1980, tetapi pada tahun 1991 ia mula menurun kepada 30.0% (Jabatan Perangkaan, 1995:68).

Kemajuan bidang pendidikan yang diikuti perkembangan pesat sektor perindustrian telah mendorong kaum wanita di negara ini melibatkan diri dalam pasaran buruh. Sektor perindustrian telah berjaya menyediakan peluang pekerjaan yang luas kepada wanita terutama dalam bidang pengeluaran dan pembuatan. Penglibatan buruh wanita dalam sektor pekerjaan secara langsung membenarkan mereka lebih berdikari. Pada masa kini dijangkakan 46.7 % daripada tenaga buruh wanita berada dalam pasaran buruh. Situasi ini mendorong kepada perubahan peranan dan status yang dimainkan oleh wanita. Wanita sekarang lebih melibatkan diri dalam sektor moden dan kurang memberi penekanan kepada aspek perkahwinan. Kajian Hirschman dan Guest (1990), mendapati separuh daripada wanita yang berumur dalam awal 20an dan satu perlima daripada wanita yang berusia lewat 20an di negara ini masih lagi belum berkahwin. Walaupun pada asasnya umur kahwin pertama penduduk sukar diperolehi kerana kekurangan data, tetapi mengikut Hajnal 1953 ia dapat dianggarkan dengan menggunakan Min Umur Kahwin Mengikut Bujang (SMAM). Berdasarkan SMAM, terdapat peningkatan yang ketara dalam umur pertama kahwin wanita di negara ini. Daripada data yang terkumpul sejak 1947 menunjukkan SMAM di kalangan wanita telah meningkat daripada 18.4 tahun kepada 19.4 tahun pada tahun 1957, iaitu peningkatan dalam lingkungan 1

tahun ataupun 5.4 % dalam jangka masa 10 tahun. Selepas negara mencapai kemerdekaan SMAM terus meningkat dan mencapai tahap 22.3 tahun pada tahun 1970, iaitu meningkat sebanyak 2.9 tahun ataupun 14.9 % dalam jangka masa 13 tahun. Perkahwinan bagaimanapun masih lagi merupakan satu fenomena sejagat berdasarkan peratus wanita berumur 50 tahun yang pernah berkahwin di negara ini. Sebagai contoh peratusan wanita berumur 50 ke atas yang pernah berkahwin pada tahun 1957 adalah 98.5% dan pada tahun 1980 peratusan ini hanya menurun sebanyak 1% sahaja kepada 97.4%.

Wanita yang menceburi sektor moden juga secara umum mengalami umur kahwin pertama yang lebih lewat berbanding dengan umur kahwin pertama wanita dalam sektor lain. Manakala mereka yang dibesarkan dalam persekitaran bandar pula dijangkakan memasuki alam perkahwinan pertama lebih lewat berbanding mereka di luar bandar. Hal ini berlaku kerana perbezaan budaya dan norma yang diamalkan berhubung perkahwinan antara kawasan bandar dan luar bandar terutama dari aspek perkahwinan dan pembentukan keluarga. Budaya dan norma sering dikaitkan dengan agama dan kepercayaan yang dianuti sesuatu masyarakat. Ini disebabkan agama sering dilihat sebagai saluran penyebaran norma yang penting berhubung perkahwinan. Di negara yang mempunyai pelbagai kaum seperti Malaysia, perbezaan etnik akan mewujudkan perbezaan umur kahwin pertama. Kajian menggunakan Tinjauan Kesuburan dan Kekeluargaan Malaysia 1974 mengesahkan bahawa etnik memainkan peranan penting bagi mewujudkan perbezaan purata umur kahwin pertama negara ini walaupun pembolehubah sosioekonomi lain dikawal (Von Elm dan Hirschman, 1979).

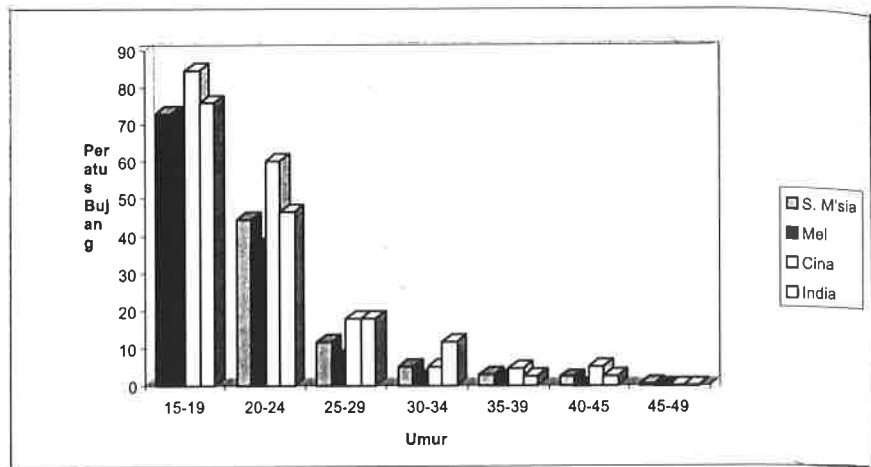
ANALISIS DATA

Min Umur Bujang Ketika Kahwin (SMAM) dan Purata Umur Pertama Kahwin.

Min Umur Bujang ketika Kahwin (SMAM) merupakan satu kaedah pengukuran umur penengah umur kahwin pertama di kalangan mereka yang pernah berkahwin. SMAM dikira daripada nisbah bujang, iaitu mereka yang tidak pernah berkahwin dalam setiap kumpulan umur 15 hingga 50 tahun iaitu (15 - 19, 20 - 24, 30 - 34, 35 - 39, 40 - 44, 45 - 49, 50 - 54 tahun). Umur 15 hingga 50 tahun digunakan dengan andaian tidak terdapat perkahwinan yang berlaku sebelum umur 15 - 19 tahun dan juga selepas 50-54 tahun (United Nations, 1993). Secara umum data MFLS-II (1988) menunjukkan perkahwinan merupakan satu fenomena yang universal di Semenanjung Malaysia. Hanya terdapat seorang responden yang berumur dalam lingkungan 45 - 49 tahun dan masih belum berkahwin. Keseluruhan responden Melayu dan India telah pun menamatkan usia bujang

mereka ketika dalam lingkungan umur 40 - 44 tahun, tetapi masih terdapat seorang responden Cina berumur melebihi 44 tahun yang masih belum berkahwin. Peratusan perkahwinan tertinggi (57.5%) di Semenanjung berlaku di kalangan wanita berumur 25 hingga 39 tahun. Rajah 1.0 menunjukkan peratusan wanita mengikut umur yang masih bujang berdasarkan data MFLS-II (1988).

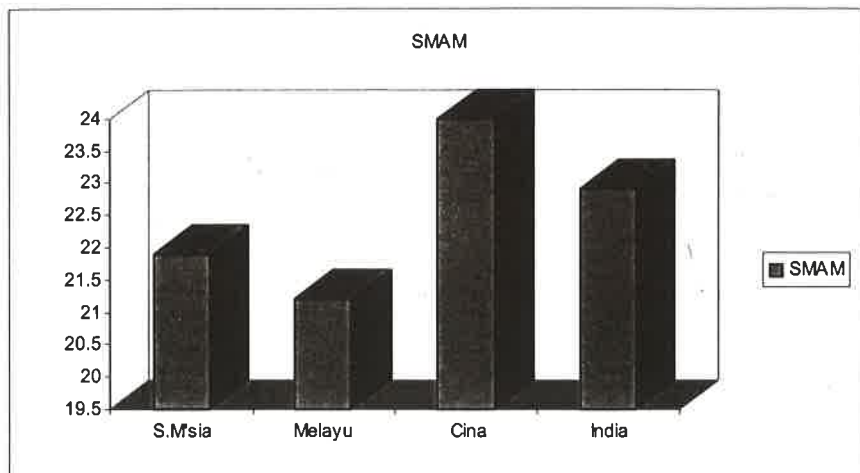
Rajah 1.0: Peratusan Wanita Yang Masih Bujang Mengikut Umur (MFLS-II 1988)

Sumber: MFLS-II (1988)

Wanita Melayu secara keseluruhan mempunyai Min Umur Bujang Ketika Kahwin (SMAM) yang terendah berbanding SMAM pada peringkat kebangsaan dan juga SMAM bagi kedua-dua etnik lain seperti dalam Rajah 2.0. SMAM wanita Melayu berada pada paras 21.2 tahun berbanding 21.9 tahun di Semenanjung Malaysia, 23.7 tahun bagi wanita Cina dan 22.9 tahun bagi wanita India. Ini menunjukkan wanita Melayu memasuki alam perkahwinan ketika umur lebih muda berbanding teman mereka dari kaum lain. Hanya 1.5 % daripada wanita Melayu yang berumur 30 - 45 tahun yang masih bujang, berbanding 3.4 % di Semenanjung Malaysia, 4.4 % wanita Cina dan 6.3% wanita India. Bagi kumpulan umur 30 tahun dan lebih, wanita India mempunyai peratusan tertinggi yang masih bujang. Walau bagaimanapun apabila mencapai umur 45 tahun, data menunjukkan kesemua wanita India telah berkahwin. Tren yang seakan sama juga ditunjukkan oleh wanita Melayu, tetapi keseluruhan wanita Melayu telah menamatkan alam bujang mereka lebih awal iaitu ketika berumur dalam kumpulan umur 35-39 tahun.

Rajah 2.0: Min Umur Bujang Ketika Kahwin (SMAM) di Semenanjung Malaysia.

Sumber: MFLS-II (1988)

Jadual 1.0 merupakan huraian umum umur purata kahwin mengikut status sosioekonomi responden berdasarkan data MFLS-II. Dalam memperkatakan tren perkahwinan, terdapat bukti yang menunjukkan wujud perubahan ketara peratusan wanita yang pernah berkahwin berdasarkan kumpulan umur tertentu antara tahun 1970 hingga 1980. Terdapat penurunan dari segi peratusan wanita berkahwin terutama di kalangan mereka dalam lingkungan umur 18 - 19 tahun, merosot daripada 36% pada tahun 1970 kepada hanya 12% pada tahun 1988 dan menjelang tahun 1991 peratusannya telah menurun kepada 7.6% sahaja. Walau bagaimanapun, tidak terdapat perubahan yang jelas dalam taraf perkahwinan di kalangan mereka yang berumur 30 - 34 tahun. Hampir 50% daripada wanita dalam kumpulan ini telah pun berkahwin. Peratusan ini bagaimanapun lebih rendah jika dibandingkan dengan 87.6%, peratusan wanita yang sudah berkahwin mengikut Laporan Am Banci Penduduk 1991. Ini menunjukkan perkahwinan walaupun masih merupakan fenomena universal di negara ini, tetapi umur kahwin pertama telah semakin lewat.

Jadual 1.0 : Umur Purata Kahwin Berdasarkan Beberapa Pembolehubah Terpilih MFLS-II (1988)

Tahun lahir	Purata Umur kahwin pertama
Sebelum tahun 1940	19.06
1940 – 1944	19.79
1945 – 1945	21.05
1950 – 1954	21.35
1955 – 1959	21.05
1960 – 1964	20.49
Status Pekerjaan	
Pekerja bergaji	21.53
Pekerja sendiri	20.00
Pekerja/pengurus	22.75
Jangka Masa Bekerja	
Sepenuh Masa	21.05
Sambilan	20.19
Taraf Pendidikan Bapa	
Tiada pendidikan	19.29
Pendidikan rendah	21.03
Pendidikan menengah	22.55
Pendidikan melebihi peringkat menengah	22.75
Pendapatan bulanan	
Kurang dari RM200 sebulan	20.31
RM200 – 499	19.98
RM500 – 799	23.54
RM 800 – 1099	24.16
RM 1100 – 1399	24.35
Lebih daripada 1399	24.40
Jumlah adik yang masih hidup	
Tiada adik	20.15
1	20.92
2	20.25
3	21.04
4	20.33
Lebih daripada 4	20.77

Taraf pendidikan	Purata umur pertama perkahwin
0 - 6 tahun	19.43
7 - 10 tahun	20.68
11 - 12 tahun	22.74
13 - 14 tahun	23.36
Lebih daripada 14 tahun	24.69
Negeri tempat diperbesarkan	
Johor	21.16
Kedah	19.35
Kelantan	18.85
Melaka	21.17
Negeri Sembilan	21.35
Pahang	20.76
Pulau Pinang	21.93
Perak	21.15
Perlis	19.91
Selangor	20.00
Trengganu	18.32
Wilayah Persekutuan	21.55
Agama	
Islam	19.89
Buddha	22.18
Hindu	19.83
Sikh	21.04
Kristian	23.05
Tiada pegangan agama	20.51
Pengalaman bekerja	
Pernah bekerja	20.88
Tidak pernah bekerja	18.77

Sumber: MFLS-II (1988)

Berdasarkan pembahagian etnik, nisbah tertinggi yang telah berkahwin didapati di kalangan wanita Melayu berbanding wanita kaum lain. Di samping itu, wanita India dalam kumpulan umur 18-24 tahun juga mempunyai nisbah telah berkahwin yang tinggi (49%), berbanding hanya 32% di kalangan wanita Cina. Berbeza dengan wanita dalam kumpulan umur 25 - 34 tahun, hampir 95% daripada wanita Cina telah berkahwin berbanding 80% wanita India tetapi wanita Melayu masih lagi menunjukkan peratusan tertinggi yang sudah berkahwin. Kajian ini menunjukkan kesemua wanita Melayu dalam lingkungan

40 - 44 tahun sudah pun berkahwin berbanding dengan 98% wanita India dan 96% wanita Cina. Ini membuktikan perkahwinan masih lagi dianggap sebagai satu fenomena penting dalam masyarakat Melayu. Bagi masyarakat Melayu jika terdapat wanita yang masih belum berkahwin ketika sudah berumur 30 tahun, ia merupakan sesuatu yang janggal. Wanita tersebut dianggap sebagai anak dara tua, satu panggilan yang memalukan. Walau bagaimanapun, jurang perbezaan kaum antara nisbah mereka yang telah berkahwin semakin rapat terutama di kalangan mereka yang berumur 35 tahun dan ke atas.

KEPUTUSAN ANALISIS FAKTOR

Pertalian

Bagi memahami secara mendalam pengaruh sosio-ekonomi terhadap umur kahwin pertama, analisis pertalian diadakan. Pertalian merupakan satu kaedah kuantitatif bertujuan mendapatkan perhubungan antara pembolehubah-pembolehubah. Dalam analisis ini sebanyak 13 pembolehubah sosioekonomi dan demografi yang dijangka dapat mempengaruhi umur kahwin pertama dikenal pasti dan dipilih bagi melihat corak dan kekuatan pertalian antara pembolehubah-pembolehubah. Pertalian antara pembolehubah tersebut dapat dilihat seperti dalam Jadual 2.0. Menurut perangkaan, pekali bagi sesuatu saiz sampel yang besar memerlukan sekurang-kurangnya + 0.19 untuk paras keertian 1.0 peratus; + 0.14 hingga + 0.18 untuk paras keertian 5.0 peratus dan + 0.13 untuk paras 10 peratus (Child, 1970). Kefahaman ini adalah penting bagi membolehkan pertalian yang bermakna dari aspek statistik sahaja dipilih bagi menerangkan sesuatu perhubungan. Oleh itu pembolehubah yang tidak mempunyai pertalian bermakna akan dikeluarkan.

Secara umum pertalian sederhana ditunjukkan antara pembolehubah sosioekonomi dan demografi dengan umur kahwin pertama. Dalam ruang pertama jadual 2.0 di dapati pengalaman "Kerja Sebelum Kahwin" (KSK), dan "Status Pendidikan" (StPen) mempunyai korelasi⁴ positif yang tertinggi

⁴ Kesesuaian korelasi yang dikemukakan ini dapat diuji dengan melihat perbezaan antara korelasi yang tercerap dengan korelasi yang dijangka, dikenali sebagai *residual*. Perbezaan nilai residual antara kedua-dua korelasi akan menentukan sejauhmana sesuai sesuatu model menghasilkan korelasi tercerap. Sekiranya residual yang dihasilkan adalah tinggi maka model tidak sesuai dengan data. Oleh itu analisis faktor tidak sesuai digunakan (Norusis, 1993). Berdasarkan kenyataan ini, data yang digunakan adalah sesuai kerana hasil residual daripada matrik yang dihasilkan semula (Reproduce Correlation Matrix) adalah kecil. Matrik yang dihasilkan semula menunjukkan 65%

berbanding pembolehubah lain, iaitu pada paras (0.3490) dan (0.2753) masing-masing. Sudah menjadi kebiasaan mereka yang berpendidikan tinggi dan bekerja sebelum kahwin akan memasuki alam perkahwinan pada umur yang lebih lewat. Pengaruh pendidikan dan status kerja sebelum kahwin merupakan dua pembolehubah yang sering disebut sebagai unsur yang berupaya menanggukkan umur kahwin pertama di kebanyakan negara. Simon (1987) dalam kajiannya di Amerika Syarikat mendapati 22% daripada wanita berpendidikan yang dilahirkan pada pertengahan 1950an tidak pernah berkahwin berbanding dengan mereka yang tidak berpendidikan. Manakala Raja Rohana (1991) mendapati di Malaysia pendidikan merupakan salah satu ukuran bagi menilai pencapaian wanita dalam masyarakat. Ukuran ini secara tidak langsung menentukan status dan peranan wanita itu sendiri. Scenzoni (1971) pula menyatakan bahawa wanita yang pernah bekerja atau melibatkan diri dalam pasaran buruh mempunyai peranan yang lebih moden dan mencabar. Mereka juga tidak lagi terikat dengan norma tradisi masyarakat. Selaras dengan hubungan positif yang ditunjukkan antara "Status Pendidikan" (StPen) dan "Pengalaman Bekerja Sebelum Kahwin" (KSK), "Pendapatan Bulanan" (PenBul) wanita juga menggambarkan satu hubungan positif (0.1847) dengan "Umur kahwin pertama" (UPKah).

Seperti yang dijangka wanita Melayu mempunyai korelasi negatif (-0.1727) dengan umur kahwin pertama berbanding korelasi positif yang ditunjukkan oleh "Wanita Cina" (0.2273) "Kawasan Bandar" (Bandar) juga menunjukkan satu hubungan positif (0.2782) yang bermakna dengan umur kahwin pertama. Secara umum umur kahwin pertama di bandar masih lagi lebih tinggi berbanding kawasan luar bandar. Ini merupakan satu fenomena yang sering terdapat di kebanyakan negara maju dan juga negara sedang membangun. Situasi ini juga selaras dengan pertalian antara "Status Pendidikan" (StPen) dengan "Kawasan Bandar" yang juga mempunyai korelasi positif (0.2261), menggambarkan penduduk bandar secara umum mempunyai taraf pencapaian pendidikan yang lebih tinggi.

Negeri-negeri yang dikategorikan sebagai berpendapatan rendah⁵ (PenRen) juga menunjukkan hubungan negatif (-0.1985) dengan umur kahwin pertama.

daripada korelasi antara pembolehubah yang digunakan adalah kurang daripada 0.05. Oleh itu analisis faktor dapat digunakan.

⁵ Rancangan Malaysia Keempat telah mengkategorikan negeri-negeri di Semenanjung Malaysia kepada 3 kategori utama iaitu negeri-negeri berpendapatan tinggi (Selangor dan Wilayah Persekutuan), negeri-negeri berpendapatan pertengahan (Johor, Melaka, Negeri Sembilan, Pahang, Perak dan Pulau Pinang) dan negeri-negeri berpendapatan rendah (Kelantan, Kedah, Perlis dan Trengganu). Keempat-empat negeri ini dikategorikan sebagai

Penemuan ini tidaklah begitu mengejutkan berdasarkan pembangunan sosioekonomi di negeri-negeri tersebut berbanding negeri-negeri yang dikategorikan sebagai berpendapatan tinggi. Bagimanapun dalam Rancangan Malaysia Keempat, hanya negeri Selangor sahaja dikategorikan sebagai negeri yang berpendapatan tinggi. Situasi agak berbeza pada hari ini kerana negeri-negeri yang dahulunya tidak dianggap sebagai berpendapatan tinggi seperti Pulau Pinang dan Johor sudah dapat diketogerikan seiring dengan Selangor. Manakala Kedah dan Trengganu tidak boleh lagi dianggap sebagai negeri miskin berdasarkan perkembangan industri petroleum di Trengganu dan industri pembuatan di Kedah. Data MFLS-II juga menunjukkan wujud hubungan yang rapat antara "Status Pendidikan" (StPen) dengan "Pendapatan Bulanan" (PenBul). Hubungan positif (0.2124) ini menggambarkan mereka yang berpendidikan tinggi mempunyai pendapatan yang lebih tinggi berbanding mereka yang tidak berpendidikan.

berpendapatan rendah berdasarkan KDNK perkapita, Kadar Kematian Bayi dan keadaan penduduk yang bercirikan luar bandar. Negeri-negeri tersebut juga jauh tertinggal ke belakang dari aspek perkhidmatan dan kemudahan perubatan, pendidikan tinggi dan kemudahan awam. Nisbah doktor/penduduk dan penduduk/katil tertinggi, pendapatan per kapita dan penggunaan sistem bekalan air awam di Semenanjung Malaysia. Pada 1970, per kapita KDNK bagi negeri-negeri yang dikategorikan sebagai berpendapatan rendah adalah RM654 berbanding RM1364 di negeri-negeri lain. Pada 1980 pula per kapita KDNK bagi negeri-negeri tersebut telah meningkat kepada RM1059 berbanding RM1917 bagi negeri-negeri lain di Semenanjung (Malaysia, 1981)

Jadual 2.0.: Jadual Korelasi Matrik Antara Umur Kahwin Pertama Dengan Pembolehubah Sosioekonomi dan Demografi Terpilih.

UPKah	Umur	Bandar	Cina	SPen	PhMasa	PenRen	KSK	PenTin	Mel	Haid	PenBul	Ikah
1.0000	1.0000											
Umur	.0834#	1.0000										
Bandar@**	.2782#	.0526	1.0000									
Cina	.2272#	.1332*	.4059#	1.0000								
SPen	.2753#	-.2086#	.2261#	-.0130	1.0000							
PhMasa	-.0090	.0540	-.03042	.0009	-.0409	1.0000						
PenRen	-.1985#	-.0291	-.1724**	-.2326#	-.0301	.0151	1.0000					
KSK	.3490#	-.2309#	.0710	-.0044	.1986#	-.1614**	1.0000					
PenTin	.0081	-.0143	.0681	-.0664	.0008	-.0582	-.2181#	1.0000				
Mel	-.1727**	-.0798	-.3316#	-.6422#	.0552	.0848	.3259#	-.2143#	1.0000			
Haid	.0408	.0762	-.0646	.0790	-.0703	.0111	-.0112	-.0226	-.0248	1.0000		
PenBul	.1847**	.0365	.1800**	.2124#	.0345	-.0524	-.0275	.0413	-.0504	-.0464	1.0000	
Ikah	-.2010#	.1467**	-.0790	-.1134	-.1400*	-.0129	.1270	-.0497	.1586*	-.0061	-.0406	1.0000

#Signifikan pada 99.0% paras keberangkatan; ** Signifikan pada 95.0% keberangkatan; * Signifikan pada 90% paras keberangkatan.

@ Merujuk kepada kawasan yang meliputi bandaraya, bandar besar dan bandar-bandar kecil.

UPKah	= Umur Kahwin Pertama (x_1)	Mel	= Wanita Melayu (x_{10})
Umur	= Umur Semasa Wanita (x_2)	Haid	= Umur Pertama Menerina Haid (x_{11})
Bandar	= Kawasan Bandar (x_3)	PenBul	= Pendapatan Bulanan (Dikira Dalam Ringgit Malaysia) (x_{12})
Cina	= Wanita Cina (x_4)	Ikah	= Jumlah Kali Berkahwin (x_{13})
SPen	= Status Pendidikan (dikira dalam jumlah tahun) (x_5)		
PhMasa	= Kerja Sepenuh Masa (x_6)		
PenRen	= Berasal Dari Negeri-negeri Berpendapatan Rendah (x_7)		
KSK	= Pengalaman Bekerja Sebelum kahwin (x_8)		
PenTin	= Berasal Dari Negeri-negeri Berpendapatan Tinggi (x_9)		

Sumber: MFLS-II

Analisis Faktor

Analisis Faktor digunakan bagi menentukan bilangan faktor yang mempengaruhi umur kahwin pertama, daripada sejumlah pembolehubah sosioekonomi dan latar belakang demografi yang digunakan. Pembolehubah-pembolehubah tersebut kemudiannya dikelompokkan kepada beberapa kelompokan pembolehubah homogenus bagi membentuk faktor-faktor yang baru. Kesesuaian penggunaan analisis faktor bergantung kepada nilai KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) data yang digunakan. Nilai KMO⁶ bagi pembolehubah yang digunakan dalam analisis ini adalah bersamaan dengan 64%.

Dalam analisis ini satu model yang mengandungi 13 pembolehubah telah dibentuk. Antara pembolehubah tersebut adalah "Umur kahwin pertama" (x_1), "Umur Semasa Wanita" (x_2), "Kawasan Bandar" (x_3) "Wanita Cina" (x_4) (pembolehubah dami), "Status Pendidikan" (x_5) (dikira dalam jumlah tahun pendidikan), "Kerja Sepenuh Masa" (x_6), "Berasal dari Negeri-negeri Berpendapatan Rendah" (x_7), "Pengalaman Bekerja Sebelum Kahwin" (x_8), "Berasal dari Negeri-negeri Berpendapatan Tinggi" (x_9), "Wanita Melayu" (x_{10}) (pembolehubah dami), "Umur Pertama Menerima Haid" (x_{11}), "Pendapatan Bulanan" (x_{12}) berdasarkan Ringgit Malaysia dan "Jumlah Kali Berkahwin" (x_{13}).

Hasil analisis telah mengenalpasti beberapa pembolehubah utama yang mempunyai muatan tinggi bagi setiap faktor. Pembolehubah-pembolehubah yang mempunyai muatan tinggi bagi setiap faktor itu sebenarnya dapat dikumpulkan dan menamakan faktor-faktor tersebut berdasarkan kepentingan pembolehubah yang digunakan. Tujuan menamakan faktor-faktor tersebut adalah bagi memastikan ia dapat mewakili unsur-unsur biasa yang mempengaruhi umur kahwin pertama seperti dalam Jadual 3.0.

⁶ KMO digunakan bertujuan mengukur sama ada jumlah data yang ada mencukupi bagi menganalisis menggunakan kaedah muatan faktor. Sekiranya nilai KMO adalah 0.90 dan lebih, ia dianggap sebagai kepujian (marvelous), 0.80 terbaik (meritorious), 0.70 baik (middling), 0.60 sederhana (medicore), 0.50 buruk (miserable) dan kurang daripada 0.50 sebagai tidak boleh diterima (unacceptable).

Jadual 3.0: Nama Faktor yang Mempengaruhi Umur Kahwin Pertama di Semenanjung Malaysia Berdasarkan MFLS - II (1988)

Nama Faktor	Nilai Muatan Faktor
Faktor 1: Etnik	
Wanita Melayu	-0.8426
Wanita Cina	0.7722
Berasal Dari Negeri-negeri Berpendapatan Rendah	-0.5878
Faktor 2: Taraf Pencapaian Pendidikan	
Pendapatan Bulanan	0.6793
Status Pendidikan	0.6339
Kawasan Bandar	0.5549
Faktor 3: Umur	
Umur Semasa Wanita	0.6885
Jumlah Kali Berkahwin	0.6087
Pengalaman Kerja Sebelum Kahwin	0.5581
Faktor 4: Latar belakang Tempat Asal	
Umur Pertama Menerima Haid	0.6450
Berasal dari Negeri-negeri berpendapatan Tinggi	-0.5318
Faktor 5: Pengalaman Bekerja	
Kerja sepenuh masa	0.8957
Pengalaman Bekerja Sebelum kahwin	-0.4224

Sumber: MFLS-II (1988)

Dalam model (Jadual 3.0) yang dibentuk, faktor 1 dinamakan sebagai faktor "Etnik" berdasarkan pembolehubah "Wanita Cina", "Wanita Melayu" dan "Kawasan Bandar" mempunyai muatan tertinggi. Bandar biasanya dikaitkan dengan penduduk Cina dan digambarkan sebagai kawasan yang mempunyai taraf sosioekonomi yang lebih baik. Manakala Negeri Berpendapatan Rendah dirujuk kepada negeri-negeri di Pantai Timur Semenanjung Malaysia termasuk negeri Perlis dan Kedah. Negeri-negeri ini sering dikaitkan dengan penduduk Melayu sebagai majoriti dan lebih menumpukan kepada aktiviti pertanian. Faktor "Etnik" sememangnya merupakan salah satu unsur yang berupaya mempengaruhi umur kahwin pertama. Kajian oleh beberapa penulis (Caldwell, 1963-64; Palmore dan Ariffin, 1969; Jones, 1981; Lee, 1982; dan Leete, 1996) mendapati secara umum wanita Melayu berkahwin pada umur yang lebih muda berbanding wanita daripada etnik lain. Tren ini didapati berterusan sejak terdapatnya data berkaitan umur perkahwinan di negara ini. Faktor latar belakang sosioekonomi antara kaum sering disebut sebagai penyebab kepada perbezaan umur kahwin pertama antara kumpulan etnik.

Faktor 2 dinamakan "Taraf Pencapaian Pendidikan" berdasarkan ciri-ciri pembolehubah yang ditonjolkan iaitu "Status Pendidikan", "Pendapatan

Bulanan" dan juga "Kawasan Bandar". Pendidikan merupakan satu unsur penting yang menentukan status wanita dan seterusnya mempengaruhi umur kahwin pertama. Jadual 2.0. menunjukkan sememangnya wujud hubungan positif antara "Umur kahwin pertama" dengan "Status Pendidikan" (koefisien korelasi = 0.2753) dan juga "Status Pendidikan" dengan "Kawasan Bandar" (koefisien korelasi = 0.2261). Kedua-dua pembolehubah ini sebenarnya saling berkaitan antara satu sama lain. Sudah menjadi kebiasaan mereka yang berpendidikan tinggi juga berpendapatan tinggi dengan koefisien korelasi bernilai 0.2124. Mereka juga sering melibatkan diri dengan pekerjaan berstatus yang dapat memberi pulangan yang lebih tinggi. Pendidikan sememangnya merupakan satu unsur yang amat penting bagi menentukan umur kahwin pertama. Beberapa kajian di negara ini menunjukkan mereka yang berpendidikan tinggi berkahwin pada umur yang lebih lewat berbanding mereka yang tidak berpendidikan (Sidhu dan Jones, 1981 dan Jamilah, 1992). Pendidikan juga dikatakan sebagai unsur penting yang dapat mendedahkan wanita dengan dunia luar dan seterusnya melemahkan norma dan amalan tradisi yang berkaitan dengan umur kahwin pertama yang awal.

Penglibatan wanita dalam pendidikan akan mewujudkan persaingan dengan lelaki bagi merebut peluang ekonomi yang ada dan memperbaiki status mereka dalam masyarakat. Menurut Raja Rohana (1991), pendidikan merupakan salah satu ukuran bagi menilai pencapaian wanita dalam masyarakat. Kawasan Bandar sememangnya merupakan salah satu faktor penting yang berupaya mempengaruhi umur kahwin pertama kahwin wanita dalam kajian ini. Di samping itu bandar juga sememangnya merupakan satu kawasan yang menjadi tumpuan pembangunan sosioekonomi berbanding kawasan luar bandar. Kebanyakan kemudahan asas seperti pendidikan, peluang pekerjaan dan kesihatan bertumpu di kawasan bandar. Oleh itu secara perbandingan penduduk bandar mempunyai peluang yang lebih luas bagi mendapatkan kemudahan tersebut. Situasi ini berupaya mempengaruhi peranan dan status wanita di kawasan bandar yang seterusnya akan menentukan umur kahwin pertama.

Faktor 3 pula dinamakan sebagai "Umur" berdasarkan ciri-ciri pembolehubah yang menyumbangkan muatan tinggi kepada faktor tersebut. Umur semasa wanita sememangnya merupakan satu unsur yang berupaya mempengaruhi umur kahwin pertama. Jones (1979) dan Abdul Karim (1996) dalam kajian mereka mendapati wanita yang berada dalam kohort lebih tua mempunyai umur kahwin pertama yang lebih muda. Situasi ini dikaitkan dengan keadaan pembangunan semasa, status serta peranan wanita dalam kohort masing-masing. Faktor 4 dinamakan sebagai "Latar belakang Negeri Asal". Faktor ini telah dibentuk oleh dua pembolehubah utama iaitu "Umur Pertama Menerima Haid" dan "Berasal Dari Negeri-negeri Berpendapatan Tinggi". Umur Pertama Wanita Menerima Haid juga mempunyai hubungan dengan taraf sosioekonomi

dan persekitaran tempat diperbesarkan. Gadis-gadis yang diperbesarkan dalam persekitaran sosioekonomi yang lebih baik biasanya menerima haid pada usia yang lebih awal. Pengaruh sosioekonomi terutama dalam aspek pemakanan dan kesihatan berupaya menentukan umur pertama wanita menerima haid.

Faktor terakhir atau faktor 5 dinamakan sebagai "Pengalaman Kerja" selaras dengan pembolehubah "Kerja Sepenuh Masa" dan "Pengalaman Kerja Sebelum Kahwin" mempunyai muatan tertinggi. Pembolehubah "Kerja Sepenuh Masa" mempunyai muatan 0.8957, manakala pembolehubah "Pengalaman Kerja Sebelum Kahwin" pula menunjukkan muatan sederhana iaitu 0.4224. Ini adalah selaras dengan beberapa penemuan yang menunjukkan wanita yang bekerja sepenuh masa sebelum kahwin cenderung menangguhkan umur perkahwinan masing-masing. Keadaan ini dikaitkan dengan kepuasan kerjaya sebagai satu alternatif kepada mendirikan rumah tangga. (King, et al., 1986; Saw, 1988).

Secara umum keputusan analisis faktor telah menghuraikan nama-nama faktor yang mempengaruhi umur kahwin pertama di Semenanjung Malaysia berdasarkan data MFLS-II (1988). Berdasarkan analisis tersebut, dapatlah dikatakan bahawa faktor 1, 2, 3, 4, dan 5 telah menonjolkan pembolehubah "Etnik", "Taraf Pencapaian Pendidikan", "Umur," "Latarbelakang Tempat Asal," dan "Pengalaman Bekerja" sebagai pembolehubah yang berupaya mempengaruhi umur kahwin pertama wanita. Pembolehubah-pembolehubah ini bukan sahaja berupaya mempengaruhi umur kahwin pertama tetapi juga merupakan faktor yang mewujudkan perbezaan umur kahwin pertama antara kaum dan kawasan di Semenanjung Malaysia berdasarkan data MFLS-II.

KESIMPULAN DAN PERBINCANGAN

Data MFLS 1988 menunjukkan satu peningkatan yang berterusan umur kahwin pertama wanita di Semenanjung Malaysia. Peningkatan umur kahwin pertama wanita Melayu adalah lebih cepat tetapi umur kahwin pertama wanita Cina masih lagi lebih tinggi berbanding umur kahwin pertama wanita kaum lain. Manakala perbezaan peratusan wanita yang pernah berkahwin antara kaum semakin rapat terutama selepas umur 35 tahun.. Faktor sosioekonomi yang dapat mempengaruhi umur kahwin pertama di Semenanjung Malaysia meliputi taraf pekerjaan, kaum dan kawasan, latar belakang pendidikan, latar belakang keluarga dan juga taraf pekerjaan yang diceburi. Kemajuan sistem pendidikan dan bertambahnya peluang wanita dalam pasaran buruh merupakan faktor utama yang mendorong wanita lewat berkahwin.

Walaupun fenomena perkahwinan muda sudah jarang berlaku di Semenanjung Malaysia, perkahwinan masih lagi dianggap sebagai penting. Ini adalah jelas

kerana menjelang umur 35 - 39 tahun lebih daripada 95% wanita di negara ini sudah pun berkahwin. Yang berbeza hanyalah umur kahwin pertama seseorang wanita itu biasanya ditentukan oleh beberapa faktor sosioekonomi dan demografi seperti kaum, tempat diperbesarkan, taraf pencapaian pendidikan, status pekerjaan dan pendapatan, bukan lagi dipengaruhi oleh faktor keluarga.

Perbezaan purata umur kahwin pertama antara kaum di Semenanjung Malaysia lebih ketara di luar bandar. Wanita Cina di luar bandar pertama kali berkahwin pada purata umur 2.5 tahun lebih lewat daripada wanita India dan 3 tahun lebih lewat dari wanita Melayu di luar bandar, sedangkan perbezaan umur perkahwinan pertama antara kaum di bandar tidaklah begitu ketara. Di sini faktor etnik, budaya dan kepercayaan agama mungkin menjadi faktor penentu di samping faktor latar belakang sosioekonomi setiap kaum di luar bandar. Faktor agama dan kepercayaan sememangnya memainkan faktor penting dalam menentukan umur kahwin pertama. Terdapat perbezaan yang jelas antara purata umur kahwin pertama di kalangan penganut agama berlainan di Semenanjung Malaysia. Purata umur kahwin pertama yang terendah didapati di kalangan wanita Islam dan yang tertinggi pula ditemui di kalangan penganut Kristian. Tren ini merupakan satu fenomena biasa di Semenanjung Malaysia. Ini disebabkan Islam sangat menekankan aspek perkahwinan dan menetapkan agar ibu bapa mendapatkan jodoh bagi anak perempuan bila telah mencapai umur baliq - bagi mengelakkan perkara yang ditegah Islam berlaku.

Umur kahwin pertama di Semenanjung Malaysia juga mempunyai hubungan yang kuat dengan taraf pencapaian pendidikan. Wanita berpendidikan tinggi cenderung berkahwin lebih lewat berbanding mereka yang kurang berpendidikan. Tren ini adalah benar bagi semua kohort. Bagi wanita yang tidak berpendidikan ataupun berpendidikan hanya setakat peringkat rendah (6 tahun), pertama kali berkahwin pada purata umur 19.4 tahun berbanding 22.7 tahun bagi yang berpendidikan 11-12 tahun dan 24.7 tahun bagi mereka yang berpendidikan melebihi 14 tahun. Perbezaan ini wujud kerana tahap pendidikan individu akan menentukan peluang mereka dalam sektor pekerjaan di samping menentukan status wanita dalam masyarakat (Raja Rohana, 1991). Bagi wanita, pencapaian pendidikan dengan perkahwinan merupakan dua isu yang bertentangan. Mereka yang berkahwin awal terpaksa melepaskan peluang ataupun sekurang-kurangnya menghadapi masalah dalam usaha meneruskan pelajaran ataupun kerjaya. Yang ingin melanjutkan pelajaran pula, terpaksa menangguhkan dahulu cita-cita untuk mendirikan rumah tangga. Oleh itu, dapatlah dikatakan taraf pencapaian pendidikan mempunyai hubungan yang selari dengan umur perkahwinan pertama. Ini terbukti kerana 73.2% daripada wanita yang tidak berpendidikan ataupun yang berpendidikan hanya setakat 6 tahun berkahwin ketika berumur kurang dari 20 tahun. Hanya 0.12% daripada mereka yang berpendidikan 13-14 tahun berkahwin pertama kali ketika berumur

kurang daripada 20 tahun. Ini membuktikan bahawa wanita yang berpendidikan sekurang-kurangnya di tahap menengah berkahwin lebih lewat berbanding mereka yang tidak berpendidikan langsung dan juga mereka yang berpendidikan sekadar peringkat rendah sahaja.

Peningkatan umur kahwin pertama di Semenanjung Malaysia banyak dipengaruhi oleh kemajuan pembangunan pendidikan yang banyak memberi faedah kepada wanita negara ini. Situasi ini agak sama dengan keadaan di Amerika Syarikat seperti yang dilaporkan oleh Simon (1987). Menurut Simon, 22% daripada wanita berpendidikan di Amerika Syarikat yang dilahirkan pada pertengahan tahun 1950an tidak pernah berkahwin, berbanding hanya 9% daripada mereka yang dilahirkan dalam pertengahan tahun 1930an. Ini merupakan kesan daripada pertambahan nisbah wanita berpendidikan yang melibatkan diri dalam pasaran buruh dan seterusnya melahirkan peratusan tinggi wanita yang telah berdikari terutama dari segi kewangan.

Berdasarkan masa, nisbah wanita yang tidak berpendidikan semakin merosot sedangkan mereka yang berpendidikan sekurang-kurangnya pada peringkat menengah telah bertambah. Ini adalah jelas berdasarkan sejarah perkembangan pendidikan negara ini yang menunjukkan hanya 28.3% daripada kanak-kanak perempuan yang memasuki sekolah pada tahun 1947 (Jamilah Ariffin, 1992). Peratusan ini telah meningkat kepada 42.6% pada tahun 1957 dan 46.8% pada tahun 1970, seterusnya 48.6% pada tahun 1980. Peningkatan peratusan wanita yang berjaya melanjutkan pelajaran di negara itu tidak dinafikan mempunyai hubungan dengan perubahan dasar pendidikan negara. Perubahan tersebut menyebabkan bertambahnya nisbah penduduk, terutamanya wanita Melayu yang berupaya menamatkan pendidikan di peringkat menengah dan memasuki institusi pengajian tinggi. Sebagai contoh antara 1957 dan 1970, nisbah wanita Melayu berumur antara 20-29 tahun yang telah menamatkan Sijil Pelajaran Rendah ataupun yang setaraf telah melonjak dari 2% kepada 10 peratus dan terus meningkat selepas 1970 (Sidhu and Jones, 1981).

Penglibatan wanita dalam pendidikan ini telah membuka peluang persaingan dengan lelaki bagi merebut peluang pekerjaan yang ada. Data MLFS-II menunjukkan penurunan daripada 30% di kalangan wanita tidak berpendidikan yang dilahirkan dalam tahun-tahun 1939-1943 yang kepada hanya 8% sahaja antara tahun 1954-1958. Sebaliknya terdapat pertambahan dalam peratusan wanita berpendidikan sekurang-kurangnya di peringkat menengah iaitu dari 18% di kalangan mereka yang lahir antara tahun 1939-43, kepada 40% bagi mereka yang lahir antara tahun 1954-54. Peningkatan ini adalah selaras dengan dasar pendidikan negara selepas merdeka yang memperuntukkan pendidikan percuma kepada semua kanak-kanak tanpa mengira kaum dan jantina.

BIBLIOGRAFI

Abdul Karim, R. (1996), "Demographic Trends and Implications on Health Care Services," in Hans. R. et al., (eds), *Health Care Planning and Development*, Conference Proceeding, Malaysian Institute of Economic Research.

Bauer, J.G. (1984), *Age at Marriage and Earning in Peninsular Malaysia*, The University Microfilms International.

Caldwell, J.C (1963-64), "Fertility Decline and Female Chance of Marriage in Malaya," *Population Studies*, 17: 20 - 32.

Chander, R. (1975), *Laporan Am Banci Penduduk dan Perumahan Malaysia*, Jilid 1 dan 2, Jabatan Perangkaan, Kuala Lumpur.

Child, D. (1970), *The Essential of Factors Analysis*. London, Holt, Rinehart and Winston.

Hajnal, J. (1953), "Age at Marriage and Proportion Marrying", *Population Studies*, 7(2) Nov: 111-136.

Hirschman, C. and Guest, P. (1990), "The Emerging Demographic Transitions of Southeast Asia", *Population and Development Review*, 16(1):121-152.

Jabatan Perangkaan Malaysia, (1991) *Perangkaan Penting Semenanjung Malaysia 1989*, Jabatan Percetakan Negara, Kuala Lumpur.

_____, (1992), *Perangkaan Penting Semenanjung Malaysia 1990*, Jabatan Percetakan Negara, Kuala Lumpur.

_____, (1997), *Perangkaan Penting Semenanjung Malaysia 1995*, Jabatan Percetakan Negara, Kuala Lumpur.

_____, (1995), *Laporan Am Banci Penduduk 1991^a*, Jilid 1, Kuala Lumpur.

_____, (1995), *Laporan Am Banci Penduduk 1991*, Jilid 2, Kuala Lumpur.

Jamilah Ariffin, (1992), *Women and Development in Malaysia*. Pelanduk Publication, Kuala Lumpur.

Jones, G.W. (1979), "Population Growth and Fertility Change in Peninsular Malaysia Since 1957," *Proceedings of The Seminar on Malaysia Fertility and Family Survey: Population and Development*, NFPB, Kuala Lumpur.

_____, (1981), "Malay marriage and Divorce in Peninsular Malaysia: Three Decade of Change," *Population and Development Review*, 7: 255-279.

Kachigan, S.K. (1982), *Multivariate Statistical Analysis: A Conceptual Introduction*, Radius Press, New York.

Khoo. T.H. (1983), *Banci Penduduk dan Perumahan Malaysia 1980*, Jabatan Perangkaan Negara, Kuala Lumpur.

King, E.M. et al., (1986), *Change in The Status Of Women Across Generation in Asia*, Rand Coporation, Santa Monica, California.

Lee, K.N. (1982), "Age at First Marriage in Peninsular Malaysia." *Journal of Marriage and The Family*, 44(3) Aug: 785 - 795.

Leete, R. and Tan, B.A. (1993), "Contrasting Fertility Trends Among Ethnic Groups in Malaysia" in (eds) R. Leete and Iqbal Alam, *The revolution in Asian Fertility: Dimension, Cause and Implications*. Clarendon Press. Oxford: 128-147.

Leete, R. (1996), *Malaysia's Demographic Transition: Rapid Development, Culture, and Policies*, Oxford University Press, Kuala Lumpur

Malaysia (1970), *Second Malaysia Plan 1970 - 1975*, Government Press, Kuala Lumpur.

_____, (1976), *Third Malaysia Plan 1976 - 1980*. Government Press, Kuala Lumpur.

_____, (1976), *Buletin Perangkaan Sosial Malaysia 1976*, Jabatan Perangkaan Malaysia, Kuala Lumpur.

_____, (1979), *Mid - Term Review Of The Third Malaysia Plan 1976 - 1980*, Government Press, Kuala Lumpur.

_____, (1981), *Fourth Malaysia Plan 1981 - 1985*, Government Press, Kuala Lumpur.

_____, (1986), *Fifth Malaysia Plan 1986 - 1990*, Government Press, Kuala Lumpur.

_____, (1991), *Sixth Malaysia Plan 1991 - 1995*, National Printing Department, Kuala Lumpur.

McDonald, P. (1993), "Fertility Transition Hypotheses" in (eds) R. Leete and Iqbal Alam, *The Revolution in Asia Fertility: Dimension, Cause and Implication*. Clarendon Press. Oxford: 4-14.

Palmore, J.A. and Ariffin bin Marzuki, (1969), "Marriage Patterns and Cumulative Fertility in West Malaysia: 1966-67," *Demography*, 6:383-402.

Raja Rohana Raja Mamat, (1991), *Peranan dan Status Wanita Melayu Di Malaysia - Daripada Perspektif Sosial dan Undang-Undang*, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur.

Saw, S.H. (1988), *The Population of Peninsular Malaysia*. Singapore University Press. National University of Singapore.

Scanzoni, J. (1971), *Sex Roles, Life Style, and Childbearing*, Free Press, New York.

Schearer, S.B. (1983), "Monetary and Health Costs of Contraception," in Bulatao, R.A. et al. (eds) *Determinants of Fertility in Developing Countries: Fertility Regulation and Institutional Influences*, 2: 89-150, Academic Press, New York, London

Sidhu, M.S and G.W Jones, (1981), *Population Dynamic in The Plural Society: Peninsular Malaysia*, University Malaya Co-Operative Bookshop, Kuala Lumpur.

Simon, B.L. (1987), *Never Married Women*, Temple University Press.

Sine, J. and Peterson, C.E. (1993), *The Second Malaysia Life Survey - Quality of Retrospective Data for New Sample*, RAND, Santa Monica.

United Nations, (1993), "The Singulate Mean Age At Marriage," *Reading in Population Research Methodology: Nuptiality, Migration, Household, and The Family Research*, New York, 4:13.6 - 13.11.

Von Elm, B. and Hirschman. C. (1979), "Age at Marriage in Peninsular Malaysia." *Journal of Marriage and The Family*, 41(4), Nov. 877 - 891.